

10. Москалюк О. В. Переваги та недоліки інституту референдуму / О. В. Москалюк, А. О. Маркова // Науковий вісник Ужгородського національного університету. – 2015. – Вип. 30. – Т. 1. – С. 81–84.
11. Семерак І. О. Концептуальні підходи до визначення поняття місцевого референдуму: питання теорії та практики / І. О. Семерак // Бюлетень Міністерства юстиції України. – 2011. – № 4. – С. 134–141.

УДК (342.734.5)

ЗОНА ВІЛЬНОЇ ТОРГІВЛІ ТА ПРОБЛЕМА ПРАЦЕВЛАШТУВАННЯ

Суходольська А.А.

(аспірантка 1-го року навчання НПУ ім. М.П. Драгоманова, Київ, Україна)

Анотація. У статті аналізуються загальні правові засади зони вільної торгівлі між Україною та ЄС, а також складнощі при працевлаштування українських громадян в межах Європейського Союзу. Зокрема, соціального забезпечення робітників, які мають українське громадянство і на законних підставах працюють у країнах – членах ЄС.

Ключові слова: Зона вільної торгівлі, вільний рух товарів та послуг, соціальний захист, трудящі-мігранти.

Аннотация. В статье анализируются общие правовые основы зоны свободной торговли между Украиной и ЕС, а также сложности при трудоустройстве украинских граждан в пределах Европейского Союза. В частности, социального обеспечения рабочих, имеющих украинское гражданство и на законных основаниях трудящихся в странах – членах ЕС.

Ключевые слова: зона свободной торговли, свободное движение товаров и услуг, социальная защита, трудящиеся-мигранты.

Abstract. The article analyzes the general legal basis of free trade zone between Ukraine and the EU, as well as the complexity of the employment of Ukrainian citizens in the European Union. In particular, the welfare workers who have Ukrainian citizenship and legally working people in the countries – EU members.

Key words: A free trade, free movement of goods and services, social protection of migrant workers.

Постановка проблеми. Зона вільної торгівлі між Україною та Європейським Союзом (далі – Євросоюз, ЄС) передбачає довготривалий процес гармонізації національного законодавства до права ЄС і до діючих європейських стандартів на яких ґрунтується торгівля з економічно розвиненими країнами. Україна обравши курс євроінтеграції взяла на себе чималу кількість зобов'язань серед яких є виконання ратифікованих міжнародних договорів. На сьогодні основою цих домовленостей є Угода про Асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони (далі – УА). Саме цією угодою визначаються основні правові засади функціонування зони вільної торгівлі між Україною та ЄС.

Як відомо набрали чинності з УА положення, які стосувалися економічних домовленостей. Тому є доцільним саме ці положення проаналізувати та окреслити основні перешкоди для їх реалізації, зокрема дослідити питання пов'язані з вільним рухом товарів та наданням послуг. Оскільки питання про надання послуг українськими працівниками в ЄС є дуже актуальними.

На сьогодні наші працівники закордоном стикаються з жорсткими умовами працевлаштування серед яких низка обмежень, як в термінах надання послуг так і в умовах при яких мають право робітники надавати послуги, а також не до кінця визначенні умови визнання закордоном наших кваліфікацій та дипломів. Окрім цього не скасовані дискримінаційні обмеження для українських працівників, що надають можливість для рівних умов праці українських громадян з громадянами держав-членів ЄС.

Аналіз попередніх досліджень і публікацій. Свої праці присвятили правовим проблемам Європейської інтеграції України, взаємодії України та ЄС такі вітчизняні вчені: І.А. Березовська, О.К. Вишняков, В.В. Костицький, М.М. Микієвич, В.І. Муравйов, Р.А. Петров, О.М. Шпакович та інші.

У своїх наукових працях досліджували правові засади функціонування зони вільної торгівлі та "Чотирьох свобод" – свобода руху товарів, послуг, капіталу та осіб такі

вітчизняні науковці, як Барна М.Ю., Грицяк І.А., Калініченко П.А., Кашкін С.Ю., Копійка В.В., Мурайов В.І., Опришко В.Ф., Решота О.А., Шинкаренко Т.І. та інші.

Мета статті. Дослідити принципи функціонування зони вільної торгівлі, окреслити основні умови працевлаштування українських громадян за кордоном, а також проаналізувати нормативно-правові документи якими вони регулюються.

Основні результати дослідження. На думку В.В. Костицького для забезпечення гармонізації національної та глобальної економіки держава вже зараз повинна розробити стратегію ефективного входження України у глобальний світ, яка має базуватися на засадах економічного патріотизму, поєднанні принципів відкритості економіки із захистом внутрішнього ринку, аналізі державних, регіональних та галузевих концепцій та програм соціально-економічного розвитку у співставленні із загальною ситуацією на світовому ринку та перспективами інтеграції України у світову економіку, узгодженні норм законодавства України з міжнародними нормами та правилами і розробці законопроектів щодо їх максимальної інтеграції [6, с.70]. Звісно, Україна вступаючи в економічне міжнародне співробітництво повинна не тільки ратифікувати міжнародні конвенції, угоди та інші нормативно-правові документи необхідно також сконцентрувати зусилля на гармонізації національного законодавства в відповідність до них, щоб в національній правовій системі працювали всі міжнародні механізми захисту прав.

Мурайов В.І. вважає що національні інтереси України безпосередньо пов'язані з поступовою інтеграцією нашої держави в Євросоюз. Одним із найважливіших інструментів для реалізації цієї задачі стала Угода про асоціацію між Україною, з одного боку, і Європейським союзом та його державами – членами, з іншого боку, яка завдяки створенню зони вільної торгівлі стає першим кроком на шляху інтеграції нашої країни в Євросоюз. З набранням чинності УА в 2014 році закріплені в цьому документі норми права ЄС стали також частиною законодавства і створили унікальні умови для регулювання процесів зближення України з європейським інтеграційним об'єднанням [4, с.6].

Входження України до світової економічної системи є необхідною умовою її подальшого встановлення як демократичної країни з ринковим господарством. Для цього Україна, як рівноправний учасник міжнародних економічних відносин, повинна брати участь у міжнародному економічному співробітництві та міжнародному ринку розподілу праці. Значною мірою ці завдання належать вирішувати у відносинах з країнами ЄС [14, с. 229].

Тому можна стверджувати, що думки науковців одностайні з приводу курсу України спрямованого на євроінтеграцію. У той же час, запровадження в Україні новітніх закордонних технологій повинно передбачати розробку систем та механізмів їх залучення в Україну, сприяння створенню спільних підприємств на умовах застосування новітніх технологій, створення умов для придбання наукоємних підприємств та капітально-технологічних товарів. Безумовно, сприяти залученню закордонних інвестицій у вітчизняну економіку повинно створення сприятливого фінансового та податкового клімату, стабілізація фінансово-податкової системи, забезпечення політичної та соціальної стабільності тощо [6, с.71]. З думкою автора не можливо не погодитися, оскільки запровадження новітніх технологій в Україні проходить по-перше дуже повільно, а по-друге ми не маємо достатніх матеріальних ресурсів і без залучення іноземних інвестицій здійснити цей процес вкрай складно.

У сучасному міжнародному праві правові засади для функціонування будь-яких регіональних інтеграційних об'єднань, і зони вільної торгівлі зокрема, визнаються двома основними джерелами: з одного боку – міжнародно-правовими нормами універсального характеру, у тому числі установчими договорами й актами універсальних міжнародних організацій, що діють у сфері міжнародної торгівлі, з іншого боку – власне нормами міжнародних договорів, що передбачають створення відповідних ЗВТ між державами.

З 1-го січня цього року почала діяти зона вільної торгівлі (далі ЗВТ) між Україною та країнами Європейського Союзу. Для розуміння нормативно-правової підстави дії зони вільної торгівлі між Україною та ЄС потрібно дослідити її історичний етап становлення, підписання, зміст угоди та інші нормативно-правові документи, якими вона закріплюється.

ЄС укладав угоди про ЗВТ з багатьма країнами світу і з багатьма країнами веде переговори щодо створення ЗВТ. Не існує єдиної моделі, за якою ЄС укладає торговельні угоди, але у більшості випадків ЄС створює всеохоплюючі ЗВТ. Як відомо, правила ЗВТ визначаються угодами СОТ, зокрема ст. XXIV ГАТТ та ст. V Генеральної угоди про торгівлю послугами. Угоди про ЗВТ є ключовою частиною угод про асоціацію та митних союзів, які укладає ЄС. З країнами – кандидатами на вступ до ЄС Європейський Союз укладає угоди про стабілізацію та асоціацію [10, с. 5].

Переговорний процес між ЄС та Україною почався ще у 2008 році після вступу України до Світової організації торгівлі (далі – СОТ). Ще на Міністерській конференції СОТ в Сингапурі (1996) були розроблені напрями глибокої економічної інтеграції в межах моделі СОТ+: інвестиції, конкурентна політика, державні закупівлі та сприяння торгівлі. Зони вільного торгівлі високого стандарту включають всі перелічені складові, які в свою чергу стимулюють поглиблення інтеграції на основі всіх чотирьох напрямів і є взірцем, на який орієнтуються при заснуванні зон вільної торгівлі, завдяки тому, що забезпечують вищу економічну ефективність для країн-учасниць.

У березні 2012 року Угода про асоціацію було парафовано, тобто технічно узгоджено всі умови. Текст Угоди налічував 1200 сторінок і складається з преамбули і 7-ми основних розділів: загальних принципів; політичного співробітництва; питань правосуддя, торгівлі, економічного і галузевого співробітництва; фінансового сектору та інституційних і загальних положень, 43 додатків і трьох протоколів [11, с. 35].

Створення ЗВТ – це передусім торговельна лібералізація, яка впливає на добробут трьома економічними детермінантами: економічна «відстань», потенціал внутрішньогалузевої та міжгалузевої торгівлі та рівень ВВП на душу населення країни [2, с.133].

Інтенсивний процес створення двосторонніх зон вільної торгівлі у світовій економіці має своїх противників та прихильників. Вони стверджують, що двосторонні угоди ведуть до появи у більшій мірі ефектів відхилення торгівлі, ніж її створення; менш розвинені країни мало що отримують від цих процесів, оскільки вони або не втягнуті у такі угоди, або є слабшими партнерами. Визнаючи існуючі тут проблеми, прихильники двосторонніх угод про вільну торгівлю зауважують, що саме від політичного вибору залежить реальна глибина та галузеве охоплення зон вільної торгівлі [13, с. 184].

Предметом такої співпраці стало підписання угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами – членами, з іншої сторони. Зміст цієї угоди був індивідуально розроблений для України, ціль його замінити угоду про партнерство та співробітництво і перейти від партнерства і співробітництва до політичної асоціації та економічної інтеграції.

Вона передбачає адаптацію національного законодавства у сфері транспорту, енергетики, послуг, сільського господарства тощо. В основу Угоди покладена концепція поступового наближення законодавства України до норм і стандартів ЄС. Установлено конкретні терміни, в рамках яких Україна повинна адаптувати своє законодавство до відповідного законодавства ЄС. Ці терміни варіюються від 2 до 10 років після набрання Угодою чинності. Через те що законодавство ЄС перебуває у стані постійного розвитку, в Угоду також закладена концепція динамічного наближення для поступової (з урахуванням спроможності України) адаптації законодавства України до цих змін [10, с. 7].

Політичну частину угоди було підписано президентом України 21 березня 2014 року, а економічну частину прем'єр міністром України – 27 червня 2014 року

(ратифікована Законом України N 1678-VII від 16 вересня 2014 року (Закон N 1678-VII) із заявою), тимчасово застосовуватиметься з 1 січня 2016 року[12].

Отже, є відповідний лист Міністерства закордонних справ України до Міністерства юстиції України в якому інформують про те що беручи до уваги статтю 486 Угоди про асоціацію між Україною та ЄС, на тимчасовій основі застосовуватимуться наступні положення цієї Угоди. А це розділ: IV під назвою торгівля і питання, пов'язані з торгівлею (за винятком статті 158 у тій мірі, в якій вона стосується забезпечення дотримання прав інтелектуальної власності під час кримінальних проваджень, а також за винятком статей 285 і 286 у тій мірі, в якій ці статті застосовуються до адміністративних проваджень та перегляду й оскаржень на рівні держав-членів);

– розділ VII "інституційні, загальні та прикінцеві положення"(за винятком статті 479(1)) у тій мірі, в якій положення цього розділу обмежуються метою забезпечення тимчасового застосування Угоди;

– додатки I – XXV, а також Протоколи I щодо визначення концепції «походження товарів» і методів адміністративного співробітництва та Протокол II про взаємну адміністративну допомогу в митних справах [9]. Слід зазначити, що погіршення можливості ведення бізнесу з Росією відбулося ще задовго до моменту підписання Угоди з ЄС (фактичне ембарго, яке було в серпні-вересні 2013р.). Проте наразі ситуація має довгостроковий конфронтаційний характер. З іншого боку, внаслідок створення ЗВТ з ЄС перед Україною відкриваються нові перспективи. Однак, у зв'язку із переорієнтацією на нові ринки збуту необхідні значні інвестиції (у першу чергу, пов'язані із підвищенням конкурентоспроможності національної продукції). Крім того, одночасно слід здійснити пошук можливостей заміщення російських ринків збуту (авіаційна промисловість, сільськогосподарська продукція, металеві вироби тощо). Так, видається можливим їх переорієнтування на Китай, Індію, Японію, арабські країни. Важливим є також розширення торговельних відносин з Казахстаном, Туркменістаном, Білорусією, Азербайджаном, Грузією, на ринках котрих українська продукція є цілком конкурентоспроможною [9, с. 71].

Безумовно, посилення міжнародної конкуренції призводить до застосування заходів протекціонізму. Але для України розвиток конкурентного середовища має забезпечити оптимальне поєднання політики лібералізму та протекціонізму. Основним завданням протекціонізму в Україні повинно стати забезпечення розвитку на внутрішньому ринку добросовісної конкуренції, а не її обмеження [3, с. 116].

З іншого боку, потрібно переорієнтовувати не тільки ринки збуту, а й саме виробництво з оглядом на національний потенціал та попит на світовому ринку. Отже, постає питання, яким чином Україна в змозі брати участь у цьому розподілі праці, основою якого є інформаційні технології, нанотехнології, використання водневого палива, біотехнології, високошвидкісні транспортні системи. Відомо, що технологічний розрив існує, але його може подолати саме ЗВТ та прямі іноземні інвестиції.

Світова практика засвідчила, що найефективнішим механізмом стимулювання технологічних змін є ринкове конкурентне середовище, в яке держава втручається таким чином, щоб захистити і підтримати тих суб'єктів ринку, які беруть на себе тягар інноваційної ініціативи. Тому держава повинна активно проводити інноваційну політику. В цьому контексті постало завдання створення в Україні управлінської структури, яка перебрала б на себе роботу з оцінювання, планування та підтримки стратегічних технологічних змін в країні відповідно до загальнонаціональних інтересів [7, с. 11]

Для розвитку не тільки торговельної, але й транспортної інфраструктури, від якої залежить збільшення товарообігу та обслуговування споживачів, у нормативно-правовому полі необхідно визначити механізм взаємодії галузі з іншими галузями національної економіки, міжнародними торговельними організаціями, регіональними органами виконавчої влади.

Саме орієнтація та адаптація національного законодавства відповідно такому, що використовується у ЄС, є вимогою часу та тенденцій розвитку торговельних партнерських відносин, що підтверджено аналізом міжнародної торгівлі між ЄС і так званими «країнами Східного партнерства» за 2002- 2013 рр., який свідчить про наступні позитивні зміни для розвитку партнерських торговельних відносин між Україною та ЄС:

- за цей період міжнародна торгівля товарами між країнами ЄС та шістьма країнами Східного партнерства (Азербайджан, Вірменія, Білорусь, Грузія, Молдова та Україна) зросла з 22.3 до 74.8 млрд. євро;

- серед усіх країн ЄС найбільший обсяг експортно-імпортних операцій з країнами Східного партнерства належав за цей період Німеччині (6 млрд 759 млн євро), у той час, як серед країн Східного партнерства найбільший належав саме Україні (18 млрд 398 млн євро) та Білорусі (5 млрд 874 млн євро);

- Україна є основним торговельним партнером серед 6 країн Східного партнерства з країнами ЄС, оскільки на її імпорт припадало 63,3 %, а на експорт 64,46 % від загального обсягу зовнішньої торгівлі з-поміж шести країн Східного партнерства [1, с. 258–259].

Доречно зауважити, що на сьогодні Україна має не тільки зону вільної торгівлі з ЄС, а також багатосторонні угоди з країнами СНД, і, таким чином доступ на ринки Митного союзу.

Слід зауважити, що в юридичну силу УА вступили тільки раніше перелічені розділи та додатки. Тобто (розділ III) під назвою «Юстиція, Свобода та Безпека» до переліку діючих положень УА не входить. А цей факт не може не засмучувати, оскільки положення статей про працівників, а саме стаття 17 Поводження з працівниками УА та стаття 18 Мобільність працівників не набрали чинності. Саме ці статті при вступі в юридичну силу на погляд автора УА розширили б основні засади правового регулювання захисту прав українських працівників в ЄС. Тому, що в частині IV в главі 6-й УА, яка охоплює також торгівлю послугами визначенні дуже жорсткі умови для робітників, які планують надавати послуги в ЄС. Серед них можна виокремити наступні: 1) національний режим та режим найбільшого сприяння із відповідним списком винятків; 2) не має чіткого принципу взаємного визнання сертифікатів, дипломів й інших документів, пов'язаних із наданням послуг працівниками; 3) визначаються до кожного виду надання послуг обмеження, які визначаються вичерпним переліком класифікації робітників котрі мають право надавати послуги.

Загалом українські працівники в ЄС визначаються, як працівники з третіх країн та працюють в країнах ЄС на не однакових умовах (не мають права на вільне переміщення в ЄС; не можуть залишатись довше визначеного періоду зазначеного в УА до окремого виду зайнятості).

Відповідно до права ЄС працівниками не визнаються особи котрі прибули в державу-член з метою отримання освіти. Навіть запровадження безвізового режиму з ЄС не надає жодних прав на працевлаштування в країні-члені, оскільки остання передбачає короткострокові строки перебування.

Україна в свою чергу ще в 2007 році ратифікувала Європейську конвенцію про правовий статус трудящих-мігрантів згідно до якої зобов'язується надавати працівникам – мігрантам та членам їхніх сімей соціальне забезпечення нарівні із своїми громадянами, забезпечувати збереження набутих ними прав. Тобто, приймаючи на свою територію працівників-мігрантів наша країна не застосовує жодних дискримінаційних обмежень.

В УА визначаються жорсткі умови працевлаштування з цілою низкою обмежень, як в термінах надання послуг так і в умовах при яких мають право робітники надавати послуги, а також не до кінця визначених умов визнання кваліфікацій та дипломів закордоном. Слід зазначити, що почали діяти не всі розділи УА, тому загальні принципи які скасовують дискримінаційні обмеження для українських працівників та надають можливість для рівних умов праці українських громадян з громадянами держав-членів не мають поки що юридичної сили.

Поліпшує дану ситуацію Закон України "Про зовнішню трудову міграцію" прийнятий ВР України від 05.11.2015 № 761-VIII який набрав чинності також з 1-го січня цього року, завдяки якому права заробітчан захищаються на законодавчому рівні. Відповідно до цього закону українські громадяни можуть влаштовуватися на роботу закордоном: 1) за допомогою органів виконавчої влади ; 2) за допомогою ліцензованих посередників ; 3) та самостійно. Цей закон також визначає аспекти оподаткування, яке здійснюється в країні роботи працівника. Також відповідно до цього закону визнається закордонна освіта наших співвітчизників [5].

Але проблемні моменти працевлаштування наших громадян нікуди не поділися, це: і торгівля людьми, яка здійснюється під прикриттям недобросовісних ліцензованих посередників котрі допомагають в оформленні документів на роботу закордоном; отримання візи на працевлаштування котру при подовженні контракту (трудового договору) необхідно подовжувати, а консульства України в країні працевлаштування може і не бути .

Висновок. Проведений загальний аналіз правових засад зони вільної торгівлі між Україною та ЄС, а також розгляд проблем при працевлаштуванні українських громадян в межах Європейського Союзу доводить про необхідність приведення національної правової системи у відповідність до міжнародних норм та стандартів у цих сферах.

Список використаних джерел

1. Барна М.Ю. Трансформація системи внутрішньої торгівлі в Україні [Текст] : монографія / Барна М. Ю. – Львів : Растр-7, 2015. – 523 с.
2. Беренда С. В. Еволюція економічної інтеграції в країнах Європи / С. В. Беренда ; М-во освіти і науки, молоді та спорту України, Харківський. нац. ун-т ім. В. Н. Каразіна. – Х. : ХНУ ім. В. Н. Каразіна, 2012. – 167 с.
3. Гончаренко Н. І. Міжнародна економічна діяльність країн Євросоюзу і України в контексті економічної лібералізації / Гончаренко Н. І. ; М-во освіти і науки, молоді та спорту України, Харк. нац. ун-т ім. В.Н. Каразіна. – Х. : Екограф, 2011. – 151 с.
4. Європейське право: право Європейського союзу : підручник : у 3 кн. / Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка, Ін-т міжнар. відносин ; за заг. ред. В. І. Муравйова. – Київ : Ін Юре, 2015-
Кн. 1 : Інституційне право Європейського союзу / [Муравйов В. І., Шпакович О. М., Лисенко О. М., Святун О. В.], 2015. – 307 с.
5. Закон України "Про зовнішню трудову міграцію" від 05.11.2015 № 761-VIII [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/761-19>
6. Костицький В.В./ Закон перманентної концентрації капіталу: економічна історія та українські реалії. – К.: Ін-т законодавчих передбачень і правової експертизи, 2003. – 198 с.
7. Конвергенція економік України та Європейського Союзу: проблеми і перспективи : зб. наук. пр. / Нац. ун-т "Києво-Могилян. акад." (НаУКМА), Центр ім. Ж. Моне з європ. студій при НаУКМА ; [редкол.: Бажаля Ю. М. та ін.]. – К. : ПУЛЬСАРИ, 2012. – 162 с.
8. Лист Міністерства закордонних справ України від 30.11.2015 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://document.ua/shodo-timchasovogo-zastosuvannja-mizhnarodnogo-dogovoru-doc251721.html>
9. Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції "Перспективи економічної інтеграції: бачення наукової молоді" / [відпов. ред. Буркинський Б. В. ; упоряд. Гетьман О. Л.]. – Одеса : Астропринт, 2014. – 188 с.
10. Можливості і застереження щодо наслідків уведення в дію положень Угоди про асоціацію між ЄС та Україною : наук. доп. / [Дейнеко Л. В. та ін.] ; за ред. В. М. Гейця, Т. О. Осташко, В. О. Точиліна ; НАН України, ДУ "Ін-т економіки та прогнозування". – К. : [б. в.], 2013. – 97 с.
11. Решота О.А. / Внутрішній ринок Європейського Союзу та міжнародна економічна інтеграція [Текст] : навч. посіб. / О. А. Решота. – Львів: ЛРІДУ НАДУ, 2012. – 156 с.
12. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/984_011
13. Шнирков О.І. Закономірності формування зон вільної торгівлі у світовій економіці та Європейський Союз / Інтеграція України в європейські правові, політичні та економічні системи / [Манжола В. А. та ін. ; за ред. Л. В. Губерського] ; Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка. – К. : ВПЦ «Київ. ун-т», 2007. – 319 с.
14. Череп А. В. Сучасний стан євроінтеграційних процесів України / А. В. Череп, В. М. Вишняков ; ДВНЗ "Запоріж. нац. ун-т" М-ва освіти і науки України. – Запоріжжя : ЗНУ, 2014. – 331 с.